

PROFESSIONAL TA'LIMDA KASBIY-HUQUQIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH UCHUN INNOVATSION O'QITISH METODLARI

A.B.Axmedov

Professional ta'limni rivojlantirish instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada professional ta'limda kasbiy-huquqiy kompetensiyalarni rivojlantirish uchun qo'llaniladigan innovatsion o'qitish metodlari va ularning imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: professional ta'lim, kasbiy-huquqiy kompetensiyalar, innovatsion o'qitish metodlari, integratsion yondashuv.

Innovatsion metodlar nazariy bilimlar bilan amaliy qo'llanilish o'rtasidagi bo'shliqni yopish orqali kasbiy ta'lim jarayonini takomillashtiradi. Tajribaga asoslangan o'qitish, loyihaga asoslangan yondashuvlar va texnologiyalarni integratsiya qilish orqali bu metodlar talabalarda tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu yondashuvlar kasbiy ta'lim tizimini zamonaviy ish bozori talablariga moslashtirishda katta ahamiyatga ega. Quyida innovatsion o'qitish metodlarining turli jihatlari va ularning kasbiy ta'limga ta'siri yoritiladi. Tajribaga asoslangan o'qitish va loyihaga yo'naltirilgan yondashuvlar talabalarni real hayot vaziyatlariga jalb qiladi, bu esa ularning sohasira chuqurroq tushunishini ta'minlaydi. Bu metodlar nazariy bilimlarni amaliy muhitlarda qo'llashni rag'batlantirib, talabalarda muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Huquqiy ta'limda simulyatsiya jarayonlari va sud muhokamalari talabalarning jamoaviy ish, professional muloqot va moddiy huquqni qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi. Bundan tashqari, raqamli vositalar va elektron ta'lim platformalarini kasbiy ta'limga integratsiya qilish talabalarda professional muhitni aks ettiruvchi ta'lim muhitlarini yaratadi. Bu talabalarning motivatsiyasini oshiradi va o'quv jarayoniga jalb qiladi. Moslashuvchan ta'lim texnologiyalari va o'yinglash (gamification) esa o'quv jarayonini shaxsiylashtirishda samarali bo'lib, turli darajadagi o'quvchilar ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi va uzluksiz o'z-o'zini ta'lim olishni qo'llab-quvvatlaydi.

Rolli o'yinlar, biznes o'yinlar va keys-stadi kabi faol ta'lim metodlari, ayniqsa iqtisodiyot va buxgalteriya sohalarida professional kompetensiyalarni shakllantirishda muhimdir. Bu metodlar tashkilotchilik vaziyatlarini simulyatsiya

qilib, talabalarga zarur ko'nikmalarni boshqariladigan muhitda rivojlantirish imkonini beradi.

Shuni ta'kidlash zarurki, fanlararo yondashuvlar turli sohalarni uyg'unlashtirib, tanqidiy fikrlash va adaptatsiya qobiliyatini rag'batlantiradi. Bu talabalarni zamonaviy mehnat bozori murakkabliklariga tayyorlashda katta ahamiyatga ega. Innovatsion o'qitish metodlari katta afzalliklarga ega bo'lsa-da, ularni amaliyotga joriy etishda muayyan qiyinchiliklar mavjud. Bu qiyinchiliklar orasida o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish, o'qituvchilarni tayyorlash va ta'lim muassasalarining texnologik rivojlanishlarga moslashuvi kabi holatlar bor. Shuningdek, bu metodlarning samaradorligi ta'lim muassasalari va mehnat bozori talablariga qancha tez moslasha olishlari bilan bog'liq. Shunga qaramay, innovatsion o'qitish metodlarini kasbiy ta'limga integratsiya qilish zamonaviy mehnat bozori ehtiyojlariga javob beradigan raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash uchun muhimdir.

Ayniqsa, ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish professional kompetensiyani shakllantiriladi. Bu yondashuv talabalarning o'quv jarayonidagi faolligini oshiradi hamda ularning tahliliy va tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Rol o'yinlari va simulyatsiyalar ham huquqiy ta'limda samarali hisoblanadi. Ushbu metodlar talabalarga kasbiy faoliyat modellarini amaliyotda qo'llash va huquqiy kompetensiyalarni motivatsiyali muhitda rivojlantirish imkoniyatini beradi.

Yuqorida keltirilgan tahlillarni umumlashtirib quyidagi jadvalda keltirdik.

O'qitish usullari	Asosiy xususiyatlari	Kasbiy ta'limga ta'siri	Mamlakatlar
Tajribaga asoslangan va loyihaga yo'naltirilgan o'qitish	Talabalarni real hayot vaziyatlariga jalb qiladi, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Nazariy bilimlarni amaliy muhitlarda qo'llashni rag'batlantiradi.	Nazariya va amaliyot o'rtasidagi bo'shliqni yopadi, ta'limni mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtiradi.	Germaniya, Finlyandiya, Yaponiya
Simulyatsiya jarayonlari va sud muhokamalari	Huquqiy ta'limda jamoaviy ish, professional muloqot va moddiy huquqni	Talabalarni real professional chaqiriqlarga tayyorlaydi.	Buyuk Britaniya, AQSH, Kanada

	qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Amaliyotga yo‘naltirilgan o‘qitish uchun samarali.		
Texnologiyalarni integratsiya qilish	Raqamli vositalar va elektron ta‘lim platformalari orqali professional muhitni aks ettiruvchi ta‘lim muhitlarini yaratadi. Talabalarning motivatsiyasini oshiradi.	Ko‘nikmalarni amaliy qo‘llashni rag‘batlantiradi, ishga joylashish qobiliyatini oshiradi.	Janubiy Koreya, Xitoy, Germaniya
O‘yinlashtirish va moslashuvchan ta‘lim	O‘quv jarayonini shaxsiylashtiradi, turli darajadagi o‘quvchilar ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi va o‘z-o‘zini ta‘lim olishni qo‘llab-quvvatlaydi.	O‘quv jarayoniga qiziqishni oshiradi va o‘z-o‘zini ta‘limni qo‘llab-quvvatlaydi.	Avstraliya, Singapur, Shvetsiya
Rolli o‘yinlar va biznes o‘yinlar	Tashkilotchilik vaziyatlarini simulyatsiya qilib, talabalarga zarur ko‘nikmalarni boshqariladigan muhitda rivojlantirish imkonini beradi. Iqtisodiyot va buxgalteriya sohalarida juda muhim.	Tashkilotchilik va qarorlar qabul qilish kompetensiyasini yaxshilaydi.	Fransiya, Italiya, Ispaniya
Fanlararo yondashuvlar	Turli sohalarni uyg‘unlashtirib, tanqidiy fikrlash va adaptatsiya qobiliyatini rag‘batlantiradi.	Holis tushuncha va moslashuvchanlikni qo‘llab-quvvatlaydi.	Germaniya, Shveysariya, Norvegiya

	Zamonaviy mehnat bozori talablariga moslashuvga yordam beradi.		

Innovatsion metodlar: Skandinaviya universitetlarida kuzatiladigan innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni integratsiya qilish tanqidiy fikrlash va jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- Predmetlarning integratsiyasi talabalarga iqtisodiyot va texnologiyadagi o'zgarishlarga moslashish uchun mukammal tushunchalarni rivojlantirishga yordam beradi.
- Sinergetik yondashuv o'quv dasturlarini o'zgartirish, amaliy resurslar va baholash metodlarini uyg'unlashtirib, talabalarning natijalarini yaxshilash va mehnat bozori ehtiyojlariga moslashishni ta'minlaydi.
- Kasbiy ta'limni sanoat bilan uyg'unlashtirish, raqamli vositalar orqali qo'llab-quvvatlab, kasbiy tayyorgarlikning ahamiyatini oshiradi va uni yanada samarali qiladi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv: Bo'lajak ish beruvchilar tomonidan talab etiladigan aniq ko'nikmalar va bilimlarni ta'minlaydigan yondashuv bitiruvchilarning mehnat bozorida tayyorligini oshiradi.

- **Mehnat bozoriga moslashuv:** Kompetensiyaga asoslangan ta'lim (CBE) o'quv dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirib, bitiruvchilarning ish beruvchilar talablariga javob beradigan ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlaydi.
- **Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:** CBE tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga e'tibor qaratadi, bu esa talabalarni ishga joylashishda raqobatbardosh.

Xitoy va Rossiyada CBE joriy etilishi uning global ahamiyatini namoyon etadi. Mamlakatlar ta'lim tizimlariga xos jihatlarni inobatga olgan holda ushbu yondashuvni turlicha joriy qilmoqda.

Xulosa qilsak, Germaniya, Finlyandiya va Xitoy tajribalari professional ta'lim o'qituvchilari uchun doimiy kasbiy rivojlanish va kompetensiyalarni baholashning ahamiyatini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Bhupender, Dighliya. (2024). 1. Innovative Teaching Methods for Skill Development. Advances in higher education and professional development book series, doi: 10.4018/979-8-3693-3443-0.ch009
2. M.A., Nikolaeva., Sergei, Kalendzhyan. (2022). 8. Innovative approaches to improving the teaching of vocational disciplines. doi: 10.33920/vne-03-2205-04
3. Anna, Mokhorova., Ekaterina, Dolzhenkova., Dmitriy, Mokhorov., Baxtiyor, Rasulov. (2023). 6. Gaming Technologies in the Formation of Legal Students' Professional Competencies: Moot Courts. doi: 10.1007/978-3-031-48016-4_19
4. I., Tamozhska., R., Chubuk., Vadym, Pienov., Nataliia, Myroshnychenko., Lyubov, Prokofyeva. (2024). 7. Innovative teaching methods for developing basic skills in higher education students through real professional contexts. Salud, Ciencia y Tecnología, doi: 10.56294/sctconf2024.1214
5. Bhupender, Dighliya. (2024). 1. Innovative Teaching Methods for Skill Development. Advances in higher education and professional development book series, doi: 10.4018/979-8-3693-3443-0.ch009
6. A.M., Балашов. (2023). 10. Integration of innovative methods and technological solutions into the system of vocational education: a multidisciplinary approach to improving its effectiveness. doi: 10.25726/i4810-9103-1458-y
7. E.B., МИЛОЕНКО. (2023). 3. Application of active methods of teaching economic and accounting disciplines in professional education. Экономика и предпринимательство, doi: 10.34925/eip.2023.157.8.200
8. István, Szőköl., Ildikó, Pšenáková., S., Benková. (2023). 5. Key Competences of Students of Professional Subjects Using Activating Methods. R&E source, doi: 10.53349/resource.2023.is1.a1202